

Анна Косенко
(Чернівці)

КОНЦЕПТОСФЕРА КРАСИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються поняття концепту, його вербалізації й моделювання, дефініційного аналізу як основного методу концептології. На основі проведеного дефініційного аналізу лексеми beauty як прямої номінації однойменного концепту концептуальна сфера краси в сучасній англійській мові була сконструйована.

Ключові слова: концепт, дефініційний аналіз, концептологія, концептуальна сфера

In the article the notions of concept, its verbalization and modeling, definitional analysis as a basic method of conceptology are considered. On the basis of the conducted definitional analysis of the lexeme beauty as direct nomination of the concept of the same name the conceptual sphere of beauty in modern English is reconstructed.

Key words: concept, definitional analysis, conceptology, conceptual sphere

В статье рассматриваются понятие концепта, его вербализации и моделирования, дефиниционный анализ как основной метод концептологии. На основании проведённого дефиниционного анализа лексемы beauty как прямой номинации одноимённого концепта была сконструирована концептуальная сфера красоты в современном английском.

Ключевые слова: концепт, дефиниционный анализ, концептология, концептуальная сфера

Останнім часом у мовознавчій науці проведено чимало досліджень, спрямованих на моделювання концепту. З цією метою дослідники досить часто використовують метод аналізу словникових дефініцій лексем-вербалізаторів концепту як

стислих логічних визначень, які містять найістотніші ознаки визначуваного поняття, предмета або явища. Він залишається наріжним для концептології, оскільки дозволяє не лише описати значення, але й певною мірою описати концепт (Ю.І. Алферова, А.П. Бабушкін, Ж.О. Вардзелашвілі, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, Ю.Г. Ковбаско, Н.О. Красавський, О.Ю. Кудіненко, Л.О. Ніжегородцева-Кириченко, Н.Д. Паршина, М.В. Пименова, З.Д. Попова, М.В. Смоленцева, І.А. Стернін та інші), що й зумовлює **актуальність** запропонованої статті. Так, Н.Д. Паршина (2008) для виявлення понятійного змісту концепту проводить дефініційний аналіз лексичної одиниці *success* і таким чином визначає структуру та особливості ядра концепту [5]. О.Ю. Кудіненко (2009) зіставляє значення лексем *vera*, *faith* та *belief* в тлумачних словниках англійської та російської мов. На думку дослідниці, вивчення на порівняння словникових дефініцій може слугувати підґрунтям для подальшого концептуального аналізу [3]. Ю.Г. Ковбаско (2009) моделює концептосферу ПИТАННЯ у мовній картині світу та встановлює шляхи його вербалізації у мовній системі за допомогою дефініційного та компонентного аналізу лексеми *question* [2]. Л.О. Ніжегородцева-Кириченко (2000), при проведенні концептуального аналізу лексико-семантичного поля ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, використовує метод дефініційного аналізу для співвіднесення значення лексичних одиниць з окремими понятійними підкатегоріями в рамках загальної категорії [4]. Ю.І. Алферова (2005) послуговується дефініційним аналізом при зіставленні смислових полів досліджуваних концептів, отриманих на основі даних словникових статей та інших матеріалів наукового характеру [1]. М.В. Смоленцева (2009) застосовує компонентно-дефініційний аналіз номінантів концепту ЛЮБОВЬ, їх дериватів та одиниць, що виражають емоційний стан (перш за все вигуків та стійких словосполучень) для моделювання базової смислової структури досліджуваного лінгвоконцепту, а також для виявлення всіх периферійних зв'язків ядра емоційного концепту ЛЮБОВЬ [6].

Метою даної розвідки є реконструкція концептосфери краси в сучасній англійській мові, що передбачає вирішення наступних **завдань**: 1) проведення дефініційного аналізу лексеми *beauty* як

прямої номінації однойменного концепту; 2) реконструкція на цій основі концептосфери краси в сучасній англійській мові як системи ієрархічно організованих елементів та 3) аналіз та інтерпретація отриманих результатів.

У ході дослідження було вивчено елементи, що конституують синонімічний ряд лексеми *beauty*, за допомогою аналізу їх дефініцій у шести тлумачних словниках англійської мови (Merriam Webster's Unabridged Dictionary (MWUD), Wordsmyth Dictionary (WD), Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE), Cambridge Advanced Learner's Dictionary (CALD), Oxford Advanced Learner's Dictionary (OALD), Heinle's Newbury House Dictionary of American English (HNDAE)) виявлено їх домінантні та вторинні значення [7-12].

Домінантними для лексеми *a beauty* є елементи *a beautiful person or thing* (всі лексикографічні джерела) (*She was one of the great beauties of her time*) та *the quality or aggregate of qualities in a person or thing that gives pleasure to the senses or pleasurably exalts the mind or spirit* (всі лексикографічні джерела, окрім HNDAE) (*I'm learning to appreciate the beauty of poetry*). Значення *a particularly graceful, ornamental, or excellent quality* (*an area of outstanding natural beauty*) виступає конкретизуючим по відношенню до *the quality or aggregate of qualities in a person or thing that gives pleasure to the senses or pleasurably exalts the mind or spirit* (MWUD та OALD) (*We explored the natural beauty of the island*). Компонент *a brilliant, extreme, or egregious example or instance* є вторинним у структурі досліджуваної лексеми (MWUD, OALD та LDCE) (*That mistake was a beauty*).

Лексема *attractiveness* охоплює два рівноцінні значення, а саме *having or relating to the power to attract* (MWUD, WD, LDCE та OALD) та *arousing interest or pleasure* (MWUD, CALD, OALD та HNDAE) (*the attractiveness of travelling abroad*).

Домінантними для лексеми *grace* є значення *a charming or attractive trait or characteristic, used as a title of address or reference for a duke, a duchess, or an archbishop, a short prayer at a meal asking a blessing or giving thanks*, які наявні у всіх лексикографічних джерелах. Решту значень (*unmerited divine assistance given humans for their regeneration or sanctification* (MWUD) (*Let us give thanks for*

God's grace), a special favor (MWUD, WD та HNDAE) (She is quite lovable despite her lack of social graces), three sister goddesses in Greek mythology who are the givers of charm and beauty (MWUD, WD та LDCE), a musical trill, turn, or appoggiatura (MWUD), sense of propriety or right (MWUD), the quality, or state of being considerate or thoughtful (MWUD та LDCE), the temporary extending of a deadline (WD, LDCE, CALD та OALD), God's kindness (LDCE, CALD та OALD), an attractive quality of movement that is smooth, elegant and controlled (LDCE, OALD та HNDAE)) (She walked across the stage with effortless grace) є диференційними.

Лексема *loveliness* охоплює домінантне значення *delightful for beauty, harmony, or grace* (всі лексикографічні джерела) та побічне *eliciting love by moral or ideal worth* (MWUD та WD).

Лексема *comeliness* має два значення, а саме *pleasurably conforming to notions of good appearance, suitability, or proportion* (MWUD та WD) та *having a pleasing appearance* (всі лексикографічні джерела).

Значення лексеми *fairness* конституюється низкою елементів з однаковою питомою вагою, тут відсутнє чітко окреслене домінантне значення (*free from impurity*) (MWUD, WD та LDCE), *very thin in gauge or texture* (MWUD), *delicate, subtle, or sensitive in quality, perception, or discrimination* (MWUD та WD), *superior in kind, quality, or appearance* (MWUD та CALD), *marked by or affecting elegance or refinement* (MWUD), *in baseball designating a batted ball that lands inside the playing area* (WD), *according to the rules; legitimate* (WD та CALD), *of skin or hair a pale colour* (OALD та HNDAE).

Лексема *prettiness* характеризується домінантним *the quality or state of being pretty* (всі лексикографічні джерела) та уточнюючим (*something pretty* (MWUD)) значеннями.

У структурі лексеми *handsomeness* бачимо два домінантні значення (*having a pleasing and usually impressive or dignified appearance* (всі лексикографічні джерела), *moderately large* (всі лексикографічні джерела, окрім WD)) та два факультативні (*marked by skill or cleverness* (MWUD), *marked by graciousness or generosity* (MWUD та WD)).

Єдине виявлене значення лексеми *pulchritude*, а саме *physical comeliness* (всі лексикографічні джерела, окрім HNDAE) підкреслює фізичний аспект поняття краси.

В структурі значення лексеми *charm* компоненти *a small ornament worn on a bracelet or chain* (всі лексикографічні джерела, окрім OALD) (*She got two new charms for her bracelet; one is a little cat, and the other is a heart*) та *a trait that fascinates, allures, or delights* (всі лексикографічні джерела, окрім CALD та HNDAE) (*He fell under the spell of her charms*) є домінантними. Компоненти *something worn about the person to ward off evil or ensure good fortune* (MWUD, WD та CALD) (*He keeps a horseshoe as a good luck charm*) та *the chanting or reciting of a magic spell* (MWUD, OALD та HNDAE) знаходимо в трьох, а *a fundamental quark that has an electric charge of +2/3 and a measured energy of approximately 1.5 GeV* (MWUD) та *a quality which makes you like or feel attracted to someone or something* (CALD та OALD) в двох лексикографічних джерелах.

У семантиці лексеми *delicacy* домінантними є елементи *refined sensibility in feeling or conduct* (всі лексикографічні джерела) (*He carried out his duties with great delicacy and understanding*) та *the quality or state of requiring delicate handling* (MWUD, WD та CALD) (*The curtains were made from fine lace of great delicacy*). Решта є факультативними та реалізуються у трьох (*precise and refined perception and discrimination* (MWUD, WD та OALD)), *something especially rare or expensive that is good to eat* (CALD, OALD та HNDAE) (*considered caviar a delicacy*), *the quality or state of being dainty* (MWUD, LDCE та OALD)) (*the delicacy of his health*), двох (*the quality or state of being luxurious* (MWUD та LDCE)) чи одному (*fineness or subtle expressiveness of touch* (as in painting or music (MWUD))) з досліджених лексикографічних джерел.

У значенні лексеми *exquisiteness* чітко окреслюється домінанта, а саме *pleasing through beauty, fitness, or perfection* (всі лексикографічні джерела). Компонент *marked by nice discrimination, deep sensitivity, or subtle understanding* знаходимо у двох (MWUD та LDCE), а компоненти *carefully selected, having uncommon or esoteric appeal* та *marked by flawless craftsmanship or by beautiful, ingenious, delicate, or elaborate execution* у одному з словників (MWUD).

У семантиці лексеми *harmony* два компоненти, а саме *showing agreement or harmony* (MWUD, WD, LDCE та OALD) (*Her face had an angelic harmony that fascinated the leading painters of her day*) та *pleasing or congruent arrangement of parts* (MWUD, CALD, OALD та HNDAAE) (*the harmony of sea and sky*), є домінантними. Частина компонентів, тобто *the combination of simultaneous musical notes in a chord* (MWUD, CALD та OALD), *tuneful sound* (MWUD, WD та LDCE), *the science of the structure, relation, and progression of chords* (MWUD, LDCE та HNDAAE) дещо віддалені від центру. Деякі елементи (*the structure of music with respect to the composition and progression of chords* (MWUD та CALD) (*a song with complicated harmonies and rhythms*), *an interweaving of different accounts into a single narrative* та *systematic arrangement of parallel literary passages (as of the Gospels) for the purpose of showing agreement or harmony* (MWUD) є факультативними та доповнюючими.

Домінантними в структурі лексеми *attraction* є елементи *the act, process, or power of attracting* (всі лексикографічні джерела), *something that attracts or is intended to attract people by appealing to their desires* (всі лексикографічні джерела, окрім WD) (*The beautiful beaches are the island's main attraction*) та *personal charm* (всі лексикографічні джерела окрім CALD та HNDAAE) (*His attraction to her grew over the course of their time together*). Компоненти *the action or power of drawing forth a response* та *a force acting mutually between particles of matter, tending to draw them together, and resisting their separation* (MWUD та LDCE) зустрічаються у двох лексикографічних джерелах, а отже є значною мірою віддаленими від семантичного центру. Решту елементів є уточнюючими та конкретизуючими, а саме *a reciprocal or natural relation between two things that are both susceptible to the same influence, susceptibility or predisposition on the part of the one drawn, the possession by one thing of a quality that pulls another, the relationship existing between things or persons that are naturally or involuntarily drawn together* (MWUD) та *an event that draws popular attention* (WD).

Лексеми *appeal* має чітко окреслений центр значення, що конституюється двома елементами, а саме *an application (as to a recognized authority) for corroboration, vindication, or decision* (*My lawyer said the court's decision wasn't correct and that we should file*

for an appeal) та *a quality that makes people like something or someone* (всі лексикографічні джерела) (*Her jokes are quickly losing their appeal*). Компоненти *a legal proceeding by which a case is brought before a higher court for review of the decision of a lower court* (MWUD, WD та CALD та OALD) та *the power of arousing a sympathetic response* (MWUD, CALD та OALD) займають проміжне положення між центром та периферією, що утворена компонентами *an organized request for donations* (MWUD та WD) (*We made a donation during the school's annual appeal*) та *a criminal accusation* (MWUD та CALD).

Значення лексеми *fascination* конституйоване двома центральними (*the quality or power of fascinating* (всі лексикографічні джерела окрім LDCE та OALD), *the state of being fascinated* (всі лексикографічні джерела окрім CALD та HNDAAE) (*The children watched in fascination*) та двома допоміжними (*the state of feeling an intense interest in something (the fascination that the subject of dinosaurs has for most children)* та *something fascinating* (MWUD)) елементами.

Семантика лексеми *allurement* охоплює один центральний (*enticement by charm or attraction* (всі лексикографічні джерела, окрім WD)) та один периферійний (*a mysterious, exciting, or desirable quality* (WD)) елементи.

В структурі значення лексеми *shapeliness* бачимо один ядерний (*a regular or pleasing shape* (всі лексикографічні джерела, окрім WD)) та один допоміжний (*orderly and consistent in arrangement or plan* (MWUD та WD)) компоненти.

У значеннєвій архітектоніці лексеми *majesty* три складові, а саме *greatness or splendor of quality or character, used in addressing or referring to reigning sovereigns and their consorts* (MWUD, WD, LDCE та HNDAAE) (*Her Majesty's Government*), *beautiful, powerful or causing great admiration and respect* (MWUD, WD, LDCE та CALD) (*the pure majesty of the Alps*) мають однакову питому вагу. Ще два елементи займають периферійне положення та виконують комплементарну, уточнюючу функцію, тобто *royal bearing or aspect* (MWUD) та *sovereign power, authority, or dignity* (MWUD та OALD) (*Even as a child, the princess possessed a certain majesty that would later serve her well*).

У структурі семантики лексеми лексеми *magnificence* є чітко окреслений центр, представлений компонентом *the quality or state of being magnificent* (всі лексикографічні джерела) (*the magnificent cathedrals of Europe*; *He gave a magnificent performance*) та один факультативний компонент *splendor of surroundings* (MWUD) (*The twelve-mile coastline has magnificent scenery*).

У семантиці лексеми *winsomeness* наявний лише один складовий компонент, а саме *generally pleasing and engaging often because of a childlike charm and innocence*, який зафіксовано у всіх досліджених лексикографічних джерелах.

Серед значень лексеми *glamour* два компоненти є рівнозначними, а саме *alluring or fascinating attraction* (MWUD, WD, LDCE та OALD) (*She left her hometown, attracted to the glamour of the big city*), *an exciting and often illusory and romantic attractiveness* (MWUD, WD, CALD, HNDAAE та OALD) (*the glamour of the movie business*). Компонент *a magic spell* зафіксовано лише у MWUD (*The girls appeared to be under a glamour*).

Лексема *bloom* має чітко визначений семантичний центр, а саме компонент *a flower; blossom* (всі лексикографічні джерела, окрім MWUD) (*beautiful red blooms*). Компонент *health, energy and attractiveness* (*He was nineteen, in the full bloom of youth*) знаходимо у двох словниках, а саме CALD та OALD. Решта компонентів, як от *the state or time of being in peak condition, a fresh glow or rosinness of the cheeks, a delicate coating on the surface of some leaves and fruits that resembles powder* (WD) (*The rosy bloom of her cheeks had faded*), *a bar of iron or steel hammered or rolled from an ingot* (MWUD)) зустрічаються в одному з лексикографічних джерел та є периферійними.

В структурі значення лексеми *radiance* два компоненти, а саме *the flux density of radiant energy per unit solid angle and per unit projected area of radiating surface* (MWUD, LDCE, CALD та HNDAAE) та *the quality or state of being radiant* (MWUD, WD, CALD та HNDAAE) (*the radiance of the rising sun*) є рівнозначними. Компоненти *warmth; cheerfulness* (WD, LDCE та OALD) (*Her face glowed with radiance*) та *a deep pink* (MWUD та OALD) мають меншу питому вагу.

Лексема *value* має два семантичні центри, а саме *the monetary worth of something* та *relative worth, utility, or importance* (всі лексикографічні джерела) (*Every customer is looking for value for money*). Компоненти *degree of merit or usefulness* (WD, LDCE, OALD та HNDAAE) (*A group of athletes spoke to the students about the value of a college education*) та *something (as a principle or quality) intrinsically valuable or desirable* (MWUD, LDCE та OALD) дещо віддалені від центру. Переферійними виступають компоненти *a fair return or equivalent in goods, services, or money for something exchanged, the relative duration of a musical note, relative lightness or darkness of a color, a numerical quantity that is assigned or is determined by calculation or measurement* (MWUD).

Три компоненти значення є центральними для лексеми *merit*, а саме *the qualities or actions that constitute the basis of one's deserts, a praiseworthy quality* (всі лексикографічні джерела) (*She saw merit in both of the arguments*) та *character or conduct deserving reward, honor, or esteem* (всі лексикографічні джерела окрім CALD). Компоненти *reward or punishment due* (MWUD та HNDAAE), *the substance of a legal case apart from matters of jurisdiction, procedure, or form* (MWUD та WD) та *individual significance or justification* (MWUD, LDCE та OALD) є комплементарними до основних. Компоненти *spiritual credit held to be earned by performance of righteous acts and to ensure future benefits* (MWUD) та *mark/grade in an exam or for a piece of work at school or university which is excellent* (OALD) виявлено лише в одному з досліджених лексикографічних джерел.

Лексема *excellence* має один центральний (*the quality of being excellent* (всі лексикографічні джерела)) (*the university's reputation for excellence*) та один переферійний (*an excellent or valuable quality* (MWUD, WD та HNDAAE)) (*The school is known for the excellence of its teachers*) компоненти значення. Семантично вони взаємопов'язані та є комплементарними відносно один одного.

Центром семантики лексеми *advantage* є елемент *a factor or circumstance of benefit to its possessor* (всі лексикографічні джерела) (*He has an unfair advantage over us because of his wealth*). Решту компонентів, а саме *a favorable impression or effect, the first point won in tennis after deuce* (MWUD, LDCE, CALD та OALD),

superiority of position or condition (MWUD, WD, CALD та HNDAE), *benefit resulting from some course of action* (MWUD, LDCE, OALD та HNDAE) мають однакову питому вагу.

Лексема *belle* має лише одне значення, а саме *a popular and attractive girl or woman*, зафіксоване у всіх досліджених лексикографічних джерелах (*the belle of the ball*).

У значенні лексеми *ornament* не бачимо чітко окресленого центру. Компоненти *a useful accessory* (MWUD, WD, LDCE та OALD) (*She wore a hair ornament*), *something that lends grace or beauty* (MWUD, LDCE, CALD та HNDAE) (*The columns are there purely as ornament - they have no structural function*) зафіксовано у чотирьох з шести опрацьованих лексикографічних джерел. Другий рівень семантики вищезазначеної лексеми представлений такими елементами як *an embellishing note not belonging to the essential harmony or melody, one whose virtues or graces add luster to a place or society* (MWUD), *the act of adorning or being adorned, a manner or quality that adorns* (MWUD).

Семантика лексеми *enchantress* охоплює два рівнозначні складові частини, а саме *a woman who practices magic* (*When misfortune occurred, it was not uncommon for some unpopular woman of the village to be branded an enchantress*) та *a fascinating or beautiful woman* (*Scarlett O'Hara is one of literature's most celebrated enchantresses*), наявні у всіх досліджених словниках, окрім HNDAE.

На основі проведеного дефініційного аналізу лексеми *beauty* видається можливим реконструювати концептосферу краси в англійській мові. Вона буде охоплювати складно структуровану, строго організовану систему ядерних елементів (*Admiration, Ornament, Distinction, Benefit, Interest, Quality, Thing, Sensibility, Delicacy, Attraction, Shape, Person, Perfection, Fascination, Arrangement, Charm, Pleasure, Comeliness, Appearance, Excellence*), елементи першої (*Paleness, Popularity, Health, Taste, Elegance, Influence, Esteem, Glow, Example, Love, Goddess, Harmony, Suitability, Proportion, Cleverness, Order, Significance, Arrangement, Consistency, Cheerfulness, Daintiness, Impression, Assistance, Flower, Music, Response, System, Superiority, Mystery, Desire, Spell, Respect, Delight, Graciousness, Perception*) та другої

(*Grade, Donation, Accusation, Quark, Touch, Power, Authority, Jurisdiction, Selection, Justification*) периферій.

Графічно концептосфера краси в англійській мові може бути репрезентована так:

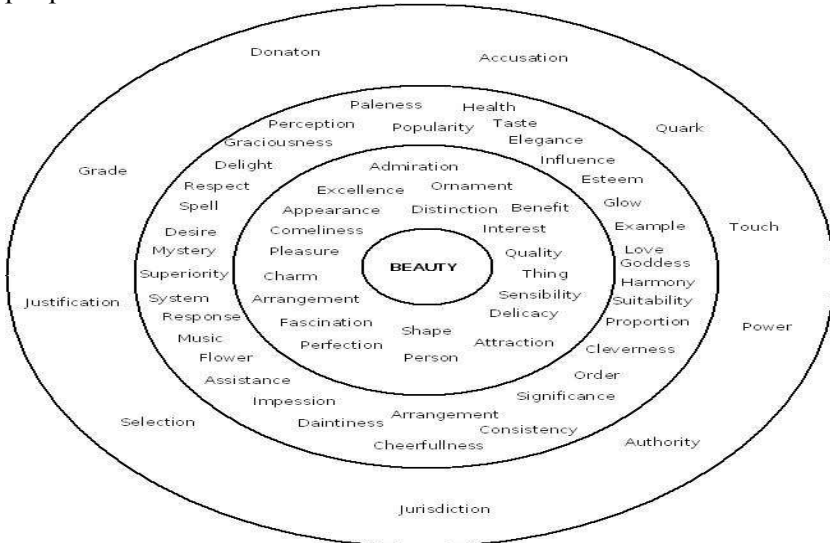


Рис. 1. Концептосфера краси в англійській мові

Бачимо, що вона охоплює широкий спектр компонентів. Сюди входять складові поняття краси (*Paleness, Graciousness, Proportion, Charm, Daintiness*), елементи, що позначають наслідкові семантичні зв'язки (*Popularity, Esteem, Significance, Benefit, Importance, Love, Authority, Respect*), визначники краси як впорядкованої системи (*Quark, Consistency, System, Order, Structure*), лексеми на позначення естетичної оцінки (*Perception, Flower, Fascination, Impression, Excellence, Admiration*).

Список літератури

1. Алферова Ю.И. Профессионально маркированные компоненты языкового сознания, репрезентированные единицами родного и изучаемого языков : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Ю.И. Алферова. – Барнаул, 2005 – 19 с.
2. Ковбаско Ю.Г. Концепт "питання" у мовній картині світу / Ю.Г.

- Ковбаско // Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство : міжвузівський збірник наукових статей. – Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет, 2009. – Випуск IV. – С. 186–195.
3. Кудиненко А.Ю. Вера, faith, belief: дефиниційний аналіз / А.Ю. Кудиненко // Теорія мови та міжкультурна комунікація: науковий журнал. – Курск : ГОУ ВПО “Курський державний університет”, 2009. – №2 (6). – С.51–54.
 4. Ніжегородцева-Кириченко Л.О. Лексико-семантичне поле “Інтелектуальна діяльність”: досвід концептуального аналізу (на матеріалі іменників сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. “Германські мови” / Л.О. Ніжегородцева-Кириченко. – К., 2000. – 21 с.
 5. Паршина Н.Д. Лингвокультурологическое поле концепта “успех” в американском варианте английского языка: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Паршина Наталья Дмитриевна. – М., 2008. – 197 с.
 6. Смоленцева М.В. Эмоциональный концепт “Любовь” в песенном дискурсе (на материале русского, немецкого и горномарийского языков) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, сопоставительное и типологическое языкознание” / М.В. Смоленцева. – Чебоксары, 2009. – 21 с.
 7. Cambridge Advanced Learner’s Dictionary [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/>
 8. Heinle’s Newbury House Dictionary of American English [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://nhd.heinle.com/>
 9. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com/>
 10. Merriam-Webster’s Online Dictionary [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>
 11. Oxford Advanced Learner’s Dictionary [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.oxfordadvancedlearnersdictionary.com/>
 12. The Wordsmyth English Dictionary-Thesaurus [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.wordsmyth.net/>